

HEATHER DUNE MACADAM
A SIMON WORRAL

≡ HVIEZDY ≡
IM NEPRIALI

ikar

*Skutočný príbeh Rómea a Júlie
v okupovanom Paríži*

≡ HVIEZDY ≡
IM NEPRIALI

HEATHER DUNE MACADAM
A SIMON WORRAL

≡ HVIEZDY ≡
IM NEPRIALI

Preložil Matúš Kyčina

IKAR

HVIEZDY IM NEPRIALI

Heather Dune Macadam and Simon Worrall
Star Crossed

Copyright © 2023 by Heather Dune Macadam and Simon Worrall

Translation © 2024 by Matúš Kyčina

Poetry translation © 2024 Jana Kantorová-Báliková

Cover design: Elza Suárez

Cover image: photographic composition by Leo Flores,
based on images from Arcangel, Alamy and Shutterstock

Slovak edition © 2024 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9742-5

pre Michèle
na pamiatku Annette

LES ENFANTS QUI S'AIMENT

*Les enfants qui s'aiment s'embrassent debout
Contre les portes de la nuit
Et les passants qui passent les désignent du doigt
Mais les enfants qui s'aiment
Ne sont là pour personne
Et c'est seulement leur ombre
Qui tremble dans la nuit
Excitant la rage des passants
Leur rage leur mépris leurs rires et leur envie
Les enfants qui s'aiment ne sont là pour personne
Ils sont ailleurs bien plus loin que la nuit
Bien plus haut que le jour
Dans l'éblouissante clarté de leur premier amour.*

JACQUES PRÉVERT

DETI, ČO SA MAJÚ RADY

*Deti, čo sa majú rady, stoja v objatí
oproti dverám noci
a prstom na ne ukazujú chodci.
No deti, čo sa majú rady,
tam nie sú pre nikoho.
Je to iba ich tieň,
ktorý sa v noci chvie
a poburuje okoloidúcich,
v ich pohrdavom smiechu znie hnev, závisť zároveň.
No deti, čo sa majú rady, tam nie sú pre nikoho.
Sú niekde inde, oveľa ďalej ako noc,
oveľa vyššie ako deň,
v oslňujúcom svetle svojej prvej lásky.*

Obsah

Úvod	13
------------	----

Prvé dejstvo

Annette	19
<i>Petit Matin du Flore</i> – Nadránom v kaviarni Flore	26
Les Réverbères	32
Hitler a Annette	40

Druhé dejstvo

Do mesta prichádza cirkus	61
Neohlásená vizita	69
Plnohodnotná floristka	78
Zazisti	82
Mesiac jej ušil večernú toaletu	90
Blcha v pohári	94
Eichmannov človek v Paríži	105
Rodinná kríza	112
Nebezpečné známosti	119
Topografia hrôzy	125
Detox	127

Cítim sa ako roztopašné mačiatko	131
Bojím sa stať ženou	140
Dobre mi je, len keď v hlave nosím nejakého chalana	146
Potecha z chlapca znovu objavená	150
Radujem sa ako blázon	155
<i>Solutions tardives</i> – Oneskorené riešenia	160
List z povinnosti	162
Le Système D	166
Keby lenivosť kvitla	171
Zelmanovská metóda	175
S Božou pomocou	180
Rozhodnutie v Café de Flore	184

Tretie dejstvo

Budúcnosť má žiarivé farby	193
Modré ako všetko, čo milujem	198
Kapitola o šatách	202
Ty si ten pravý	206
Blahodarný účinok	216
Útek do Limoges	223
Hniezdočko lásky na Rue Laugier	231
Hitlerov papagáj	238
Židovka Zelmanová	243
Skladisko	248
Žlté hviezdy	270
Les Tourelles	274
Tretí transport	294
Auschwitz	300
Nástup	308
Operácia Jarný vietor – Paríž	318
Himmler na inšpekcii Auschwitzu	321
Birkenau	326

Štvrté dejstvo

Prázdne miesto	339
Volanie do zbrane	345
Na barikády!	352
Cesta do Lotrinska	357
Návrat do Mesta svetla	366

Piate dejstvo

Poľsko	379
Epilóg	383

Dodatok: <i>Biografický prehľad vybraných protagonistov tejto knihy</i> . . .	396
Poďakovanie	403
Archívy	407
Poznámky k fotodokumentácii	408
Poznámky a pramene	411
Bibliografia	446
Register	465

Úvod

Do Paríža prichádzam v období, keď sa ortuť v teplomere šplhá k 36 stupňom Celzia. Cestou z Letiska Charla de Gaulla vo vlaku rumázgajú deti. Starší ľudia zmorene sedia a potia sa. Prepotená košeľa sa mi lepí na chrbát. V metre zo stanice Gare du Nord je to ešte väčšie peklo. Jedna černoška si všimne, že mám namále, a podá mi sprej s osviežujúcou minerálnou vodou Vichy. V Paríži sa teraz sprejuje minerálkou každý a musím uznať, že jemný poprašok vody na tvári mi urobil dobre.

Priletel som z Londýna, aby som sa stretol s Michèle Kerszovou. Moja žena je dlhoročná kamarátka jej dcéry Laurence a s jej partnerom Ronom trávime takmer každý august v letovisku Hamptons neďaleko New Yorku. Za tie roky sme videli, ako z Michèliných vnúcat, čo sa pľáčkali v plytkej vode, vyrástli sebavedomí mladí muži. Kerszovci chodievajú na dovolenku k moru už od Michèlinho detstva.

Po príchode do Michèlinho priestranného bytu na Montmartri si sadneme za veľký jedálenský stôl, na ktorom sú porozkladané listy, novinové články a Annettine fotografie. Michèle, čulá deväťdesiatjedenročná dáma, čo pravidelne hráva bridž, je mladšia sestra Annette Zelmanovej, ústrednej postavy tejto knihy. Privíta nás v bielej sukni

a blúzke s červenými tulipánmi, rednúce červené vlasy má začesané dozadu. Podá mi fotografiu devätnásťročnej Annette z roku 1941, ktorá vznikla pri budove vysokej školy výtvarných umení Beaux-Arts v Saint-Germain-des-Prés, kde študovala. Rozžiarená dievčina pred mramorovým podstavcom pózuje v hnedo-bielych kockovaných šatách so stiahnutým pásom. „S tými šatami som jej pomáhala,“ usmeje sa Michèle. „Ona si všetko šila sama.“

Nasleduje päť hodín spomínania, ktoré zaznamenávam na video. Zo strachu, aby sa v tej letnej horúčave nevyčerpa- la, navrhmem obedňajšiu prestávku, no Michèle trvá na tom, aby sme pokračovali. Už roky chcela porozprávať príbeh o svojej sestre a nedovolí, aby jej to prekazilo nejaké teplo.

Rozlúčime sa až po piatej popoludní – vo francúzskom štýle, bozkom na obe líca. Poznamenám, že s Heather si myslíme, že v rodinnom archíve Zelmanovcov je dosť materiálu na celú knihu a my by sme ju radi napísali. Usmeje sa a prikývne. „Považujem za dôležité, aby sa o jej príbehu dozvedel svet.“ Chytí ma za ruku. „Ale nerozmýšľajte dlho. Mám už deväťdesiatjeden rokov.“

Dnes má deväťdesiatštyri.

Simon Worrall

Annette pózuje pred École des Beaux-Arts v štýlových zazou šatách, ktoré jej pomohla ušit' mladšia sestra Michèle.

Aucune arme n'a

trouvé à la fin. Longue course
elle était

PRVÉ DEJSTVO

Paríž 1941

A l'homme de mes vies

à ses risques et périls
à son amabilité

à ses cheveux blancs...

mon admiration sincère et j'

Amette Zelman.

Annette

*Café de Flore bola niečo medzi ľudovou kaviarňou
a pohostinstvom, kde sa stretávali „úžasné“
a „neskutočne zaujímavé“ osobnosti.*

SIMONE SIGNORETOVÁ

Paríž, január 1941

Toto je Annette Zelmanová, ktorá len nedávno oslávila devätnásť rokov, šťastná, že ju prijali na École des Beaux-Arts, najprestížnejšiu vysokú umeleckú školu vo Francúzsku. V Paríži je ešte len mesiac, no už sa udomácňuje. Ledabolo zopnuté husté plavé vlasy jej na slnku žiaria. Nepoddajné kučery drží na uzde čelenka, aj to len tak-tak. Je to ešte len dievča s detsky okrúhlymi líčkami. Žmúri na ostrom zimnom slnku a na tvári sa jej vyníma široký úsmev. Vonku je síce chladno, no dnešok si pýta fotografiu. Oslavu. Annette začína prvý semester na Beaux-Arts. Už je to spečatené – bude umelkyňou!

Vlastne už sú umelcami. Salvatore Baccarice, novopečený študent rovnako ako Annette, má so sebou fotoaparát a prehovorí spolužiačku, aby mu zapózovala pri soche, ktorú nakreslila na prijímacie pohovory. Na filme, ktorý si sám vyvolá, mu ešte zostalo zopár políčok a on by rád tento okamih uchoval na pamiatku. V skutočnosti sa už do bezstarostnej Annette stihol až po uši zamilovať.

Nádvorie vysokej školy umení je ako les, v ktorom namiesto stromov rastú antické sochy. Annette pohotovo zhodí vlnený kabát a vylezie na podstavec sochy *Diskobola*. Obľapí ho rukami za hrubý mramorový krk, oprie si oň hlavu a prehne sa ako luk. Predtým nič také zložité nekreslila. Rodičia sú krajčíri, takže viac ako v anatómii sa vyzná v látkach, no teraz musela vytieňovať jeho vypracované brušné svaly, napnutý biceps, zadok aj s jamkami. Diskobolov penis. Ani ten ešte nikdy nekreslila. Nečudo, že naňho pozerá tak zamilovane. A možno je skutočne zamilovaná, napokon, keby nie jeho, nebola by tam ani ona. Priniesol jej úspech. Zasmiala sa. Annette sa vždy rada smiala. Je to akási obdoba baletného *pas de deux*, ibaže jej tanečný partner zamrzol v čase. Cvakne uzávierka aparátu. Salvatore previnie film.

A teraz ty! Priam počujeme, ako kričí na svoju novú kamarátku Yannick Bellonovú.

Tmavovlasá šestnásťročná kráska objíme diskára a usmeje sa na nádejného umelca. Annette ich nadšene sleduje. Znova cvakne uzávierka a Salvatore previnie film s charakteristickým celuloidovým zasvišťaním.

No a kým sa náš mladý fotograf spamätá, Annette má znova pozapínaný zvrchník, aby sa chránila pred surovým vetrom. Takúto studenú zimu si vraj Paríž nepamätá, aspoňže ešte nenasnežilo. Annette postáva ako vojačik s rukami napoly vo vreckách a so zrazenými pätami, na nohách svetlé pančucháče, hrubé ponožky a pohodlné topánky. Tento okamih jej už nikto nevezme. Nakloní hlavu ako zvedavé mača a očami položí otázku: *A teraz čo? Kam vyrazíme?* Na perách nenápadný úsmev vnútorného nadšenia.

Vydrž takto!

Salvatore zaostrí, no dievčina znenazdajky zväžnie a na tvári sa jej mihne priam nábožná úcta. Pozrie sa do objektívu a aparát ju navždy zachytí v prchavom okamihu zamyslenia, akoby rozjímala o tomto dni a jeho netušených možnostiach. Všetko je, ako má byť – rovnako ten kamarát, čo ju zvečňuje na čiernobiely film, ako aj prameň kučeravých vlasov, ktorý jej spadne na líce práve v okamihu, keď cvakne uzávierka.

Dokonale.

Zasmejú sa. Prečo by sa nesmiali? Sú *crème de la crème*. Patria sem. A hoci Annette dorazila do hlavného mesta iba nedávno – vlastne ako utečenec –, Paríž ju prijal s otvorenou náručou. *Teraz si moja*, zašepká mesto, *moja umelkyňa*. Annette po ničom inom ani netúžila.

Padne návrh, aby zašli do kaviarne a poriadne to oslávili. Možno s tým prišla Yannick. Jej mama, slávna surrealistická fotografka Denise Bellonová, do Café de Flore chodievala a zhodou okolností to majú blízko.

Annette si strčí pod pazuchu výkresy so svojimi kresbami, veľkú čiernu kabelu si prehodí cez plece a s početnou skupinou spolužiakov vyrazí po Rue Bonaparte. Chytia sa s Yannick za ruku a náhlia sa dopredu. Zanedlho sa ulicou nesie už len klopkanie podpätkov a prerývaný dievčenský smiech. Nájdu spoločný rytmus a zladia krok. *O-la-la!*

Minú kostol z 11. storočia s ošumelým dvorom a zastanú na Boulevard Saint-Germain. To už sú v Latinskej štvrti, najchýrnejšom parížskom obvode, kde sa v zafajčených hudobných kluboch stále hrá americký džez a atmosféra je nabitá elektrizujúcim iskrením. Annette tomu nemôže uveriť – dokázala to, stala sa študentkou umenia v Meste svetla.

Pred kaviarňou Les Deux Magots postáva hlúčik „zeleňých fazúl“, ako tu prezývajú vojakov Wehrmachtu pre farbu ich uniforiem. A tiež zopár ich ženských náprotivkov, ktoré pre zmenu volajú „sivé myši“. Nemci sú v uliciach neprehliadnutelní a tvária sa, že im patrí ešte aj zubaté zimné slnko. Annette si tým nemieni dať skaziť náladu. Zato Yannick, ktorá už raz pred Nemcami musela ujsť, mlčky pozerá do zeme. Krátko po obsadení Paríža z hlavného mesta utiekla a len nedávno sa sem aj s matkou a mladšou sestrou Loleh znova vrátila. Annette pôsobí omnoho sebavedomejšie a niečo z jej vzdorovitého postoja sa nalepí aj na Yannick. Chytí svoju mladšiu kamarátku okolo pása a nenápadne spomalí, aby ich dobehli chlapci. „*Sale Bosch*,“ zamrmla si jeden popod nos. *Zasraní Nemci*. Ostatní sa posmešne usmejú.

Nemci vpochodovali do hlavného mesta Francúzska pred viac ako ôsmimi mesiacmi a odvtedy sa neprestajne producujú na Champs-Élysées, aby ukázali svoju vojenskú prevahu – tanky a marš sú na dennom poriadku. Dnes však ulice patria študentom Beaux-Arts. Sebaúcta Paríža je po obsadení nepriateľom otrášená a mladí, symbol nádeje a nevinnosti, ožívujú jeho bojového ducha.

Poniže sa už vlnia zeleno-biele plátenné markízy Café de Flore. Kaviareň pomenovali podľa sochy antickej bohyně kvetov a záhrad, matke jari, a stretávajú sa v nej umelci a spisovatelia. Komunisti a antifašisti. Maliari a tanečnícky. Významné osobnosti. Nemci tam ani nepáchnu. Študenti sa netrpezlivo nahrnú dnu. Nikto si ich nevšima.

Práve sa podáva aperitív a kaviareň je natrieskaná na prasknutie. Je tu každý, kto niečo znamená, a kto chýba, ten je na ceste. Popoludní sa tu bežne zastaví neprehliadnuteľný Picasso a zúrivo fajčí *gitanky* s Brancusim a Dorou Maarovou. Tamtotá očarujúco elegantná tmavovláska s vlasmi vyčesanými dohora v úzkom kruhu svojich dôvernícok je Simone de Beauvoir. Jej milenec, okuliarnatý Jean-Paul Sartre, ktorý výzorom pripomína sovu, chýba, pretože ho držia v nemeckom zajateckom tábore, takzvanom *stalagu*. V kúte oproti sedí džezový gitarista rómskeho pôvodu Django Reinhardt. Ten sa vrátil do Paríža po neúspešnom pokuse o prekročenie švajčiarskych hraníc. Mladí, čo sa vovalili do kaviarne, sú ako vystrihnutí z jeho ľubostných piesní, ktoré sa im čoskoro usadia na dne zlomených srdc.

Zhora na *floristov* utopených v dymovožltom opare svieti šesť reprezentatívnych lustrov z vyhlásenej sklárskej dielne Lalique. Študenti obsadia stôl v strede, galantne podržia stoličky dievčatám a medzi chlapcami sa vzápätí spustí prekáračka o najlepšie miesta. Príde čašník a zapíše si objednávku. Dajú si meltu. Uprostred stola tróni „celuloidový zvon“ makrónok. Annette jednu ochutná, no na predvojnové makrónky, čo robili doma, sa to ani nepodobá. Nejaký nový recept bez kokosu, mandlí a pravého cukru. Základom budú asi piliny dochutené ktoviečím.

Mladých Café de Flore láka aj z iného dôvodu – je to jediná kaviareň v Latinskej štvrti, kde sa poriadne kúri. Piecka síce čmudí a občas vychrlí plamene, no hlavne je uprostred miestnosti. Simone de Beauvoir sem v studené rána chodí